CZU 343.326

LATURA OBIECTIVĂ A ACTULUI TERORIST PREVĂZUT LA alin.(1) art.278 CP RM

Vladislav MANEA
Violeta COJOCARU
Universitatea de Stat din Moldova

În cadrul studiului efectuat este supusă analizei prima modalitate normativă de exprimare a faptei prejudiciabile consemnată la alin.(1) art.278 CP RM: provocarea exploziei, incendiului sau săvârşirea altor fapte similare menite să creeze pericolul cauzării morţii ori vătămării integrităţii corporale sau a sănătăţii persoanei, daune esenţiale proprietăţii sau mediului ori alte urmări grave. S-a arătat că, în acord cu legislaţia penală a Republicii Moldova, lista faptelor prejudiciabile înscrise la alin.(1) art.278 CP RM are un conţinut deschis, motiv pentru care poate implica şi alte acţiuni/inacţiuni social-mente periculoase. S-a argumentat că expresia „alte urmări grave", din textul alin.(1) art.278 CP RM, sugerează că pe post de alte urmări pot apărea doar acelea comparabile cu decesul, vătămarea sănătăţii persoanei, daunele esenţiale proprietăţii sau mediului. S-a demonstrat că semnele estimative „alte fapte", „alte urmări grave" din textul alin.(1) art.278 CP RM, deşi comportă un caracter general, concordă cu cerinţa de previzibilitate a legii penale. Natura juridică a actelor teroriste conferă destinatarului legii penale posibilitatea de a prevedea care alte fapte pot constitui modalităţi de exprimare a faptei prejudiciabile. Tot din aceleaşi considerente, făptuitorul este în stare să prevadă conţinutul expresiei „alte urmări grave".

Cuvinte-cheie: *act terorist; explozie; incendiu; urmări grave; alte fapte; daune esenţiale proprietăţii; semne estimative; caracterul general al normei; principiul legalităţii.*

THE OBJECTIVE SIDE OF THE TERRORIST ACT PROVIDED TO par.(1) art.278 PC RM

In the study carried out is analyzed the first normative way of expressing the harmful act mentioned in par.(1) art.278 PC RM: setting an explosion, arson, or any other action that creates the danger of causing death, bodily injury, damage to health, essential damage to property or to the environment or other severe consequences. It has been shown that in accordance with the criminal law of the Republic of Moldova, the list of prejudicial acts listed in par.(1) art.278 PC RM has open content, which may imply other socially dangerous actions / inactions. It has been argued that the phrase "other serious consequences" in the text of par.(1) art.278 PC RM suggests that as a result of other consequences can occur only those comparable to death, bodily injury, damage to health, essential damage to property or to the environment. It has been shown that the "other acts", "other serious consequences" in the text of par.(1) art.278 PC RM, even though it has a general character is in line with the requirement of the predictability of the criminal law. The legal nature of terrorist acts confers to the recipient of the criminal law the possibility of foresee which other acts may be ways of expressing prejudicial act. For the same reasons, the perpetrator is in a position to foresee the content of the phrase "other serious consequences".

Keywords: *terrorist act; explosion; arson; serious consequences; other acts; essential damage to property; estimative signs; the general character of the rule; the principle of legality.*

În cadrul prezentului demers ştiinţific ne vom orienta spre analiza primei modalităţi normative de exprimare a faptei prejudiciabile consemnată la alin.(1) art.278 CP RM (actul terorist) – *provocarea exploziei, incendiului sau săvârşirea altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrităţii corporale sau a sănătăţii, daune esenţiale proprietăţii sau mediului ori alte urmări grave*.

Ab initio, urmează să răspundem la întrebările: Ce înţelegem prin explozie şi prin incendiu? Care este conţinutul sintagmei „alte fapte"?

Preliminar, consemnăm că la descrierea modalităţii normative supuse investigaţiei legiuitorul a mers pe calea stipulării unei liste exemplificative a faptelor prejudiciabile. *In concreto*, în calitate de exemple de fapte prejudiciabile legiuitorul a decis să specifice expres „explozia" şi „incendiul" ca fiind unele dintre cele mai răspândite modalităţi de exprimare a ilicitului penal. În acelaşi timp, expresia „alte fapte" implică catalogarea unor acţiuni/inacţiuni similare (neprevăzute în textul de lege) drept forme de manifestare a elementului material al infracţiunii prevăzute la alin.(1) art.278 CP RM.

Din perspectivă comparată, pe lângă provocarea exploziei şi a incendiului, dispoziţia alin.(1) art.323 Cod penal al Georgiei [1], cuprinde suplimentar, în calitate de acţiuni prejudiciabile exemplificative: atacul asupra persoanei şi aplicarea armei. De asemenea, alin. (1) art.179 Cod penal al Tadjikistanului [2] prevede tragerea din armă de foc drept acţiune prejudiciabilă. Iar la alin.(1) art.289 Cod penal al Republicii Belarus [3], este prevăzută cu titlu exemplificativ, în calitate de faptă prejudiciabilă – provocarea inundaţiilor. De remarcat că şi legiuitorii acestor state prevăd o listă exemplificativă a faptelor prejudiciabile.

În context, menţionăm că în planul dreptului comparat deosebim câteva tehnici de evidenţiere a listei faptelor prejudiciabile în dispoziţia normelor ce incriminează actele teroriste. În majoritatea statelor foste membre ale Uniunii Sovietice, lista faptelor prejudiciabile este una exemplificativă, legiuitorul descriind latura obiectivă a actului terorist prin specificarea câtorva

fapte prejudiciabile (de regulă, a celor mai răspândite). În legislația acestor state, similar legislației penale a Republicii Moldova, în conținutul normelor similare celei de la alin.(1) art.278 CP RM se operează cu sintagma „alte fapte" sau „alte acțiuni". Pe cale de consecință, cele din urmă sintagme înglobează un șir de fapte prejudiciabile neprevăzute expres în dispoziția normei incriminatoare, dar care rezultă din esența actului terorist. Din această categorie evidențiem: art.214 Cod penal al Azerbaidjanului [4], art.217 Cod penal al Armeniei [5], art.323 Cod penal al Georgiei, art.226 Cod penal al Kârgâzstanului [6], art.255 Cod penal al Kazahstanului [7], art.271 Cod penal al Turkmenistanului [8], art.179 Cod penal al Tadjikistanului, art.258 Cod penal al Ucrainei [9], art.289 Cod penal al Republicii Belarus și art.205 Cod penal al Federației Ruse [10].

Potrivit unei alte tehnici legislative, lista faptelor prejudiciabile este una exhaustivă, nefiind posibil lărgirea acestora de către cel abilitat cu aplicarea legii penale. Caracteristic pentru acest grup de legislații este faptul inserării exprese în textul normelor incriminatoare a tuturor modalităților normative de exprimare a faptei prejudiciabile. Practicianului nu-i revine decât să confrunte textul legal cu cele comise în vederea identificării faptului dacă acțiunea/inacțiunea prejudiciabilă săvârșită este reflectată expres în dispoziția normei incriminatoare. Pe de o parte, un asemenea model legislativ comportă avantajul facilitării procesului de aplicare a legii penale cazurilor practice concrete, comparativ cu primul model, atunci când cel abilitat cu calificarea infracțiunilor este impus să identifice dacă o anumită faptă prejudiciabilă (alta decât cea expres prevăzută de dispoziția normei) cade sau nu sub incidența expresiei „alte fapte" sau „alte acțiuni". Pe de altă parte, inserarea unor liste exhaustive a modalităților normative de exprimare a faptei prejudiciabile creează probleme la construcția normei juridico-penale. Mai cu seamă, în grupul legislațiilor din această categorie se observă tendința construcției unor norme incriminatoare extrem de greoaie, complexe. Cu alte cuvinte, un asemenea model încarcă excesiv textul legii penale, fapt care, în cele din urmă, la fel, poate îngreuna procesul de încadrare juridico-penală a faptelor infracționale. În cadrul acestui grup putem remarca: art.250 Cod penal al Lituaniei [11], §237 Cod penal al Estoniei [12], art.108a Cod penal al Bulgariei [13], art.230 Cod penal al Albaniei [14], art.314 Cod penal al Ungariei [15], art.201 Cod penal al Bosniei și Herțegovinei [16], art.108 Cod penal al Sloveniei [17], §278c Cod penal al Austriei [18], art.421-1 Cod penal al Franței [19], §114 Cod penal al Danemarcei [20], secțiunea 1 capitolul 34(a) Cod penal al Finlandei [21], art.100a Cod penal al Islandei [22], secțiunea 147a Cod penal al Norvegiei [23], art.328A Cod penal al Maltei [24] etc.

De asemenea, se atestă prezența unei tehnici mixte, potrivit căreia, deși lista faptelor prejudiciabile este redată exemplificativ, totuși aceasta conține o enumerare mult mai largă a modalităților normative de exprimare a faptei, comparativ cu modelele incriminatorii din prima categorie. De exemplu, latura obiectivă a actului terorist consemnat la alin.(1) art.447 Cod penal al Muntenegrului [25] este formată din următoarele modalități normative alternative de exprimare a faptei prejudiciabile: 1) atentarea asupra vieții, sănătății sau a libertății persoanei; 2) răpirea sau luarea în calitate de ostatic; 3) distrugerea instalațiilor de stat sau publice, a sistemelor de circulație, a infrastructurii, inclusiv a sistemelor informatice, a platformelor fixe de pe raftul epicontinental, a bunurilor publice sau a proprietății private; 4) deturnarea aeronavelor, navelor maritime, a mijloacelor de transport publice sau a celor de bunuri; 5) păstrarea, procurarea, transportarea, furnizarea sau utilizarea armelor, substanțelor explozive, a materialelor sau dispozitivelor nucleare ori radioactive, a armelor nucleare, biologice sau a celor chimice; 6) cercetarea și dezvoltarea armelor nucleare, biologice și a celor chimice; 7) emisia de substanțe periculoase sau provocarea unor incendii, explozii sau inundații sau săvârșirea altor acțiuni (*subl. ne aparține*) în general periculoase, care ar putea dăuna vieții oamenilor; 8) obstrucționarea sau întreruperea alimentării cu apă, cu energie electrică sau cu alt tip de produs generator de energie care ar putea pune în pericol viața oamenilor. Observăm că expresia „sau săvârșirea altor acțiuni" conferă posibilitatea practică de a atribui la această categorie orice altă faptă susceptibilă să pericliteze viața oamenilor. În același timp, surprindem prezența unei liste extrem de variată a acțiunilor/inacțiunilor prejudiciabile stabilite expres în textul normei incriminatoare. Situații analogice învederăm în cazul secțiunii 311 Cod penal al Cehiei [26], art.169 Cod penal al Croației [27], art.391 Cod penal al Serbiei [28] și art.88 Cod penal al Letoniei [29].

Nu în ultimul rând, potrivit celei din urmă tehnici legislative (minoritare), în codurile penale ale unor state străine latura obiectivă a actelor teroriste nu conține, în genere, nici măcar cu titlu exemplificativ, lista faptelor prejudiciabile. În acord cu respectivele legislații, la descrierea laturii obiective a actului terorist legiuitorul folosește termeni generici. Prin urmare, potrivit acestor legislații, normele ce sancționează actul terorist au conținut deschis de incriminare. Cu titlu de exemplu, putem evidenția norma de la alin.(1) art.343 Cod penal al Columbiei [30], care pedepsește penal provocarea ori menținerea stării de frică sau teroare în rândul populației ori a unui segment din acesta, prin acte ce pun în pericol (*subl. ne aparține*) viața, integritatea fizică sau libertatea persoanei, clădirile sau mijloacele de comunicație, de transport, mijloacele de prelucrare sau transport al fluidelor sau al energiei electrice. Remarcăm că legiuitorul columbian nu enumeră faptele prejudiciabile. Acesta se limitează la utilizarea expresiei „prin acte ce pun în pericol" pentru descrierea laturii obiective a actului terorist, sugerând destinatarului legii penale că orice act capabil să pună în pericol valorile sociale susindicate poate apărea pe post de faptă prejudiciabilă. Tehnică analogică este demonstrată în cazul art.319 Cod penal al statului Peru [31].

După această digresiune, necesară prezentului studiu, în cele ce urmează ne vom concentra atenția asupra analizei, *in concreto*, a primei modalități normative de exprimare a faptei prejudiciabile. Pentru aceasta se

impune definirea termenilor: „explozie” şi „incendiu”. Vom începe cu definirea ***exploziei***. În opinia D.V. Morozova, explozia constituie reacţia chimică momentană ce duce la eliminarea unei cantităţi mari de energie, ce posedă putere distructivă [32, p.235]. După M.M. Galacieva, explozia presupune eliberarea unei cantităţi mari de energie în volum limitat, într-un termen scurt [33, p.65]. Potrivit *Dicţionarului explicativ al limbii române* [34, p.546], prin explozie trebuie de înţeles reacţia chimică sau fizică foarte rapidă, violentă, însoţită de efecte mecanice, sonore, termice, luminoase etc., provocate de descompunerea substanţelor explozive pe care le conţine un dispozitiv de distrugere; procesul de descompunere a substanţelor explozive şi de transformare a lor în alţi compuşi, mai simpli, însoţit de dezvoltare mare de căldură, lumină, zgomot şi de efectuare de lucru mecanic într-un timp foarte scurt. Din cea din urmă definiţie se desprinde ideea potrivit căreia explozia implică necesarmente descompunerea unor substanţe explozive. Poate. Însă la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM este stabilită răspunderea penală, *inter alia*, pentru actul terorist săvârşit cu aplicarea substanţelor explozive. În context apare firească întrebarea: prin ce se deosebeşte infracţiunea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM de infracţiunea prevăzută la alin.(1) art.278 CP RM atunci când fapta prejudiciabilă ia forma provocării exploziei? Răspunsul îl găsim în literatura de specialitate autohtonă: „În contextul infracţiunii specificate la alin.(1) art.278 CP RM, provocarea unei explozii ori a unui incendiu presupune recurgerea la mijloace ca gazul natural, clorul, amoniacul, aburul sub presiune, substanţe inflamabile etc. Ea nu poate presupune aplicarea armelor de foc sau a substanţelor explozive. În caz contrar, răspunderea se va aplica potrivit lit.c) alin.(2) art.278 CP RM” [35, p.525].

După identificarea sensului noţiunii „explozie” utilizată în cadrul normei de la alin.(1) art.278 CP RM, în continuare vom defini ***incendiul***. M.Iu. Pavlik defineşte incendiul ca fiind procesul de evocare deliberată a focului prin folosirea substanţelor chimice sau a altor substanţe capabile să provoace o aprindere activă [36, p.22]. După alţi autori, incendiul reprezintă influenţa termică asupra obiectelor lumii materiale exercitată cu scopul de a determina arderea necontrolată [32, p.235]. Nu în ultimul rând, incendiul este definit şi în ordinea juridică naţională. În acest sens, remarcăm Regulamentul cu privire la clasificarea situaţiilor excepţionale şi la modul de acumulare şi prezentare a informaţiilor în domeniul protecţiei populaţiei şi teritoriului în caz de situaţii excepţionale, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova (cu aceeaşi denumire), nr.1076 din 16.11.2010 [37], care, la pct.2 defineşte incendiul ca fiind procesul de ardere necontrolată în spaţiu şi timp, care provoacă prejudicii materiale şi (sau) periclitează viaţa şi sănătatea oamenilor şi a animalelor agricole.

În literatura de specialitate se subliniază, cu drept cuvânt, că incendiul nu este utilizat de terorişti atât de des ca şi provocarea exploziei sau aplicarea armei, în special a celei de foc [38, p.15]. Acest lucru este cât se poate de clar: provocarea incendiului pare a fi o modalitate neactuală de săvârşire a actului terorist. Este mult mai eficace înspăimântarea populaţiei prin recurgerea la provocarea exploziilor sau prin aplicarea armelor de foc. Plus la aceasta, cele două modalităţi din urmă pot fi puse în funcţiune mult mai facil decât provocarea incendiului.

Ca şi în cazul exploziei, pentru a fi în prezenţa infracţiunii prevăzute la alin.(1) art.278 CP RM, este ineluctabil ca incendiul să nu fi fost provocat prin intermediul substanţelor explozive, ci prin utilizarea altor mijloace. În caz contrar, este aplicabilă norma înscrisă la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM.

În altă privinţă, accentuăm că în ipoteza actului terorist săvârşit prin provocarea exploziei sau a incendiului ori prin săvârşirea altor fapte similare, atunci când sunt deteriorate sau distruse bunuri (de ex., clădiri etc.), dacă prin aceasta sunt cauzate daune în proporţii mari, cele comise nu necesită calificare suplimentară potrivit lit.a) alin.(2) art.197 CP RM (distrugerea sau deteriorarea intenţionată a bunurilor, dacă aceasta a cauzat daune în proporţii mari, săvârşită prin incendiere, explozie sau prin o altă modalitate periculoasă). În această situaţie, atestăm prezenţa unei concurenţe dintre o normă-parte şi o normă-întreg, norma de la lit.a) alin.(2) art.197 CP RM evoluând pe post de normă-parte, în timp ce cea de la alin.(1) art.278 CP RM pe post de normă-întreg.

După reliefarea particularităţilor noţiunilor „explozie” şi „incendiu”, vom încerca să ne orientăm atenţia asupra elucidării conţinutului sintagmei ***„alte fapte”*** ca fiind expresia ce desemnează lista exemplificativă a acţiunilor/inacţiunilor prejudiciabile (altele decât provocarea exploziei sau a incendiului) apte să creeze pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrităţii corporale sau a sănătăţii, daune esenţiale proprietăţii sau mediului ori alte urmări grave.

În Republica Moldova nu există interpretări oficiale ale sintagmei „alte fapte” din textul alin.(1) art.278 CP RM. Acest vid însă este suplinit de doctrină. Pentru comparaţie, în Federaţia Rusă există explicaţii cu vocaţie de interpretare oficială efectuate pe marginea unei sintagme analogice (înscrise la alin.(1) art.205 CP FR (normă similară cu cea de la alin.(1) art.278 CP RM)). În concret, este vorba de pct.3 din Hotărârea Plenului Judecătoriei Supreme a Federaţiei Ruse „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre infracţiunile cu orientare teroristă”, nr.1 din 09.02.2012 [39], în corespundere cu care prin „alte acţiuni” se are în vedere: provocarea accidentelor; distrugerea căilor de transport; contaminarea surselor de aprovizionare cu apă potabilă şi produse alimentare; răspândirea agenţilor patogeni care pot provoca epidemii sau epizootii; contaminarea radioactivă, chimică, biologică (bacteriologică) sau de altă natură; atacul armat asupra populaţiei, tragerea din armă asupra caselor, în şcoli, spitale, clădiri departamentale, în punctele de dislocare (aflare) a militarilor sau a colaboratorilor organelor de drept; luarea şi (sau) distrugerea clădirilor, gărilor, porturilor, structurilor culturale sau religioase.

Potrivit literaturii de specialitate ruse, din categoria altor fapte fac parte: provocarea alunecărilor de teren, a inundaţiilor, a căderilor de piatră; contaminarea surselor de apă; dezactivarea sistemelor de alimentare cu

apă, cu energie electrică; blocarea căilor de transport; provocarea accidentelor şi epavelor în transport; distrugerea clădirilor, gărilor; răspândirea microbilor apţi să provoace epidemii sau altă contaminare etc." [33, p.66-67]. La aceste fapte, alţi autori adaugă: săvârşirea acţiunilor prin folosirea substanţelor radioactive, otrăvitoare sau puternice; atentarea asupra resurselor informaţionale, energetice, producătoare; blocarea aeroporturilor, liniilor de cale ferată etc. [40, p.16]. Pe poziţii similare se situează şi alţi autori [41, p.89; 42, p.3; 43, p.290; 36, p.22].

Puncte de vedere oarecum asemănătoare învederăm şi în literatura de specialitate naţională. Într-o primă opinie, prin „alte fapte" trebuie de înţeles: afectarea radioactivă, folosirea surselor chimice şi electrice, infectarea bacteriologică sau chimică a mediului ambiant, provocarea inundaţiilor, avalanşelor etc. [44, p.62]. În viziunea lui V.Ţaulean, respectiva sintagmă implică următoarele fapte: producerea unor avarii, accidente, catastrofe în transport, distrugerea sau degradarea clădirilor, a oricăror alte construcţii cu destinaţie culturală, religioasă etc., contaminarea unor teritorii cu substanţe radioactive, chimice, bacteriologice etc. [45, p.605]. La rândul lor, S.Brînza şi V.Stati atribuie la categoria „alte fapte" următoarele: „1) provocarea de accidente în domeniul transporturilor; 2) provocarea surpării de edificii guvernamentale, culturale, de cult, sportive sau de alt gen, în lipsa unei provocări de explozii sau de incendiu; 3) infestarea cu substanţe radioactive, otrăvitoare sau bacteriologice a unor clădiri, mărfuri, alimente etc." [35, p.525; 46, p.464]. Păreri asemănătoare au autorii L.G. Gîrla şi Iu.M. Tabarcea [47, p.104].

În cele din urmă, conchidem că expresia „alte fapte" din conţinutul normei înscrise la alin.(1) art.278 CP RM cuprinde o listă extrem de variată a acţiunilor/inacţiunilor pasibile să evolueze pe post de faptă prejudiciabilă. La acestea, cu titlu exemplificativ, pot fi atribuite: surparea clădirilor, instalaţiilor, precum şi a oricăror altor edificii; provocarea inundaţiilor, alunecărilor de teren, avalanşelor, prăbuşirilor; contaminarea solului, aerului, apei, produselor alimentare cu diverşi agenţi patogeni; blocarea şi/sau distrugerea căilor de transport; răspândirea epidemiilor şi epizootiilor; întreruperea alimentării cu apă, electricitate sau alte resurse naturale etc. Nu în ultimul rând, aici pot fi atribuite tamponările realizate prin intermediul mijloacelor de transport, ca fiind una din modalităţile de ultimă oră utilizate de făptuitori în procesul comiterii actelor teroriste în statele europene (Franţa, Spania, Germania). Reiterăm că lista faptelor prejudiciabile are un conţinut deschis, motiv pentru care poate implica şi alte acţiuni/inacţiuni socialmente periculoase. Relevant e ca şirul faptelor prejudiciabile să fie în stare să creeze pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrităţii corporale sau a sănătăţii, daune esenţiale proprietăţii sau mediului ori alte urmări grave. În lipsa unei asemenea caracteristici, cele comise nu cad sub incidenţa sintagmei „alte fapte". De aceea, pentru a crea pericolul cauzării daunelor sus-indicate, este necesar ca respectivele fapte să comporte grad prejudiciabil asemănător provocării exploziei sau incendiului. În acest sens, susţinem punctul de vedere ce-i aparţine M.M. Galacieva, potrivit căruia „prin alte fapte trebuie de înţeles acele acţiuni, diferite după caracter şi, care, sunt capabile să cauzeze urmări prejudiciabile similare ca în cazul provocării exploziei sau incendiului" [33, p.66].

În legislaţia unor state străine atestăm caracteristici similare atribuite sintagmei „alte fapte". De exemplu, potrivit legislaţiei croate pentru a opera art.169 din Codul penal (articol similar celui supus analizei), actul trebuie să fie general periculos. Aceeaşi caracteristică trebuie să o posede fapta prejudiciabilă specificată la alin.(1) art.289 Cod penal al Republicii Belarus, la lit.g) alin.(1) secţiunea 311 Cod penal al Cehiei, precum şi la pct.7) alin.(1) art.447 Cod penal al Muntenegrului.

Aşadar, pentru a fi în prezenţa actului terorist specificat la alin.(1) art.278 CP RM în prima modalitate, nu este suficient ca făptuitorul să provoace explozii sau incendii ori să săvârşească alte fapte similare. E inevitabil ca prin comiterea acestor fapte să se creeze pericolul cauzării morţii ori vătămării integrităţii corporale sau a sănătăţii persoanei, daunelor esenţiale proprietăţii sau mediului ori altor urmări grave. Respectiva circumstanţă joacă rolul de semn obiectiv constitutiv al componenţei de infracţiune consacrate la alin.(1) art.278 CP RM, fapt susţinut şi în doctrina de specialitate [48, p.16]. În lipsa unui atare semn cele comise nu pot fi încadrate în tiparul normei analizate, fapt susţinut şi în doctrină [49, p.114]. Pe aceeaşi undă se situează legiuitorii rus, azer, armean, georgian, kirghiz, kazah, turkmen, tadjik, ucrainean, bielorus etc.

În contrast, în legislaţia altor state, pentru a fi în prezenţa actului terorist, este suficient săvârşirea faptei prejudiciabile. Potrivit acestor legislaţii, pericolul cauzării decesului, vătămărilor, daunelor proprietăţii etc. nu constituie semn obligatoriu. De exemplu, în acord cu art.88 Cod penal al Letoniei, este suficient reţinerea faptei prejudiciabile pentru a fi în prezenţa actului terorist. Aceeaşi situaţie învederăm în cazul art.108a Cod penal al Bulgariei, art.314 Cod penal al Ungariei, secţiunii 147a Cod penal al Norvegiei, art.572 Cod penal al Spaniei [50] etc.

În ce priveşte legislaţia Republicii Moldova, pericolul trebuie să fie real, fiind determinat în fiecare caz concret prin luarea în considerare a locului, timpului, metodei, instrumentelor şi mijloacelor săvârşirii infracţiunii, precum şi a altor împrejurări (numărul persoanelor aflate în locul în care a avut loc explozia, puterea şi capacitatea de distrugere a substanţelor explozive folosite etc.) [51, p.63]. Într-o manieră similară, S.I. Sobolevskaia şi V.V. Sviridov menţionează: „Dacă caracteristica calitativă a pericolului este determinată de legiuitor prin specificarea în dispoziţia normei a posibilelor urmări prejudiciabile, atunci probabilitatea survenirii acestora este determinată în funcţie de anumite împrejurări concrete, aşa ca: puterea exploziei, parametrii incendiului, faptul utilizării unor substanţe socialmente periculoase (chimice, radioactive), locul aflării indivizilor etc." [40, p.18].

Din textul normei supuse investigaţiei desprindem că pericolul poate viza: a) cauzarea morţii persoanei; b) cauzarea vătămării integrităţii corporale sau a sănă-

tăţii persoanei; c) cauzarea daunelor esenţiale proprietăţii sau mediului; d) cauzarea altor urmări grave.

Pericolul cauzării aceloraşi urmări prejudiciabile, cu excepţia daunelor esenţiale mediului sunt prevăzute în art.214 Cod penal al Azerbaidjanului şi în art.258 Cod penal al Ucrainei. Nu doar daunele esenţiale pasibile de cauzare mediului, ci şi vătămarea sănătăţii persoanei, constituie potenţiala urmare prejudiciabilă exclusă din textul art.217 Cod penal al Armeniei, art.323 Cod penal al Georgiei, art.226 Cod penal al Kârgâzstanului, art.255 Cod penal al Kazahstanului, art.271 Cod penal al Turkmenistanului, art.179 Cod penal al Tadjikistanului. În corespundere cu art.289 Cod penal al Republicii Belarus, pe post de urmare prejudiciabilă susceptibilă de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului, inundaţiilor sau a altor fapte similare pot apărea decesul, vătămarea sănătăţii persoanei sau alte urmări grave. Daunele esenţiale proprietăţii sau mediului nu sunt prevăzute expres în dispoziţia normei. Acestea însă, implicit, pot fi desprinse din expresia „alte urmări grave”. În acord cu art.141 Cod penal al Croaţiei, fapta prejudiciabilă trebuie să pună în pericol viaţa sau proprietatea, nu şi mediul ambiant, sănătatea persoanei sau alte valori sociale. În conformitate cu art.447 Cod penal al Muntenegrului, art.201 Cod penal al Bosniei şi Herţegovinei, precum şi art.391 Cod penal al Serbiei, pericolul poate viza cauzarea decesului persoanei sau a daunelor considerabile economiei. Potrivit art.343 Cod penal al Columbiei, fapta prejudiciabilă poate lua forma creării pericolului pentru libertatea persoanei. În fine, în corespundere cu art.328A Cod penal al Maltei, pericolul poate viza doar viaţa persoanei, nu şi alte valori sociale.

Observăm că legiuitorul moldav a mers pe calea stipulării unei liste mai largi a posibilelor urmări prejudiciabile susceptibile de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârşirea altor fapte similare. O asemenea stare a lucrurilor nu poate comporta decât un aspect pozitiv în planul procesului de prevenire a actelor teroriste. Nu de aceeaşi părere sunt şi unii doctrinari. Bunăoară, în accepţiunea lui V.P. Aliohin, latura obiectivă a infracţiunii prevăzute la alin.(1) art.205 CP FR (normă similară cu cea de la alin.(1) art.278 CP RM) are o construcţie nereuşită, aceasta deoarece provocarea exploziei sau a incendiului nu creează pericolul cauzării morţii, ci realmente cauzează victime omeneşti, motiv pentru care pericolul cauzării decesului nu trebuie să se regăsească în dispoziţia normei analizate [52, p.12]. Nu putem susţine acest punct de vedere. Or, este clar că nu orice explozie sau incendiu necesarmente provoacă victime omeneşti. Totodată, considerăm oportună intervenţia legiuitorului concretizată în incriminarea actului terorist exprimat în simpla provocare a unei explozii sau a unui incendiu ce creează pericolul cauzării morţii persoanelor.

De consemnat că în dispoziţia normei de la alin. (1) art.278 CP RM legiuitorul a evitat să specifice dacă provocarea unei explozii, a unui incendiu sau săvârşirea altei fapte similare trebuie să determine apariţia pericolului cauzării morţii sau vătămării integrităţii corporale sau a sănătăţii unei singure persoane ori unui grup de persoane. În ce ne priveşte, considerăm că din raţionamente logice rezultă că pentru a fi aplicabil alin. (1) art.278 CP RM, este suficient ca pericolul să vizeze viaţa sau sănătatea unei singure persoane. Pe aceeaşi undă se află şi alţi autori [53, p.278]. Din perspectivă comparată, în alin.(1) art.179 Cod penal al Tadjikistanului, este stipulat că acţiunile prejudiciabile trebuie să creeze pericolul cauzării morţii mai multor persoane. Aşadar, legiuitorul tadjik operează cu pluralul la desemnarea potenţialelor victime, motiv pentru care, în vederea evitării problemelor de calificare (atunci când este creat pericolul decesului unei singure persoane), F.A. Mirzoahmedov sugerează substituirea pluralului cu singularul [54, p.92].

În alt context, potrivit unei opinii, este superfluă indicarea în textul normei analizate a pericolului cauzării daunelor esenţiale proprietăţii sau a altor urmări grave, deoarece trăsătura principală a actului terorist constă în orientarea făptuitorului spre intimidarea populaţiei sau spre exercitarea unei influenţe asupra organelor puterii de stat în vederea luării unor decizii [55, p.45]. Poate. Este adevărat că intimidarea populaţiei sau silirea statului în vederea luării unor decizii favorabile făptuitorilor este puţin probabil de realizat, atunci când prin provocarea exploziei sau incendiului ori prin săvârşirea altor fapte se creează pericolul cauzării daunelor esenţiale proprietăţii sau a altor urmări grave. Totuşi, o atare posibilitate nu este exclusă în totalitate. Mai mult, să nu uităm că pe post de destinatar al revendicărilor poate evolua nu doar statul, ci şi persoana fizică sau juridică. Totodată, intimidarea populaţiei constituie unul din scopurile posibile ţintite de făptuitor. În aceste condiţii, pare mult mai fezabilă versiunea silirii persoanei fizice sau a celei juridice întru luarea unor decizii favorabile făptuitorului prin provocarea unei explozii sau a unui incendiu ori prin săvârşirea altor fapte similare care creează pericolul cauzării daunelor esenţiale proprietăţii sau altor urmări grave.

Alţi autori sunt de părere că expresia „daune esenţiale proprietăţii” trebuie exclusă din textul normei de incriminare supuse analizei, aceasta deoarece probabilitatea cauzării unei asemenea urmări nu reflectă adevăratul pericol social al actului terorist [56, p.18; 57, p.18; 58, p.87-88]. Şi de această dată avem rezerve faţă de opinia expusă în doctrină. Să zicem că nu comportă grad prejudiciabil suficient apariţia pericolului cauzării unei atare urmări prejudiciabile. După noi, important nu e urmarea prejudiciabilă (mai bine zis, potenţiala urmare prejudiciabilă), ci modalitatea de săvârşire a faptei prejudiciabile (provocarea exploziei, incendiului etc.), scopul urmărit de făptuitor, precum şi valoarea socială de bază lezată prin comiterea actului terorist. Mai mult, securitatea publică implică acea stare de siguranţă nu doar a oamenilor, dar şi a proprietăţii acestora. În fine, din perspectivă comparată, o atare urmare prejudiciabilă se regăseşte şi în normele de incriminare din legislaţiile penale ale unor state străine, similare celei înscrise la alin.(1) art.278 CP RM (este cazul Azerbaidjanului, Armeniei, Georgiei, Kârgâzstanului, Kazahstanului, Turkmenistanului, Tadjikistanului, Federaţiei Ruse, Ucrainei, Croaţiei).

De fapt, în conjunctura pericolului cauzării urmărilor prejudiciabile sus-indicate, probleme de interpretare şi, respectiv, aplicare a legii penale, suscită sintagmele „daune esenţiale proprietăţii sau mediului" şi „alte urmări grave". În special, interesează care este conţinutul acestor expresii. Problematica creată este rodul utilizării legislative a unor semne estimative la descrierea urmărilor prejudiciabile pasibile de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârşirea altor fapte similare, fapt ce ar putea plasa destinatarul legii penale într-o situaţie de incertitudine.

Pentru început, ne vom focaliza atenţia asupra semnului „daune esenţiale proprietăţii sau mediului". În special, interesează conţinutul sintagmei „daune esenţiale". În doctrină se susţine că semnul „daune esenţiale proprietăţii" este unul estimativ, fiind formulat neclar, motiv pentru care trebuie exclus din textul normei de incriminare analizate [59, p.42; 38, p.15].

În ce ne priveşte, suntem de părere că utilizarea unor semne estimative la descrierea elementelor componenţei de infracţiune, nu constituie, neapărat, lucru negativ. De altfel, în literatura de specialitate se susţine că semnele estimative permit adaptarea normelor care le conţin la diverse situaţii juridico-penale [60, p.51], precum şi contribuie la completarea lacunelor legislative şi la evitarea lipsei de reglementări juridice, admise de legiuitor [61, p.35]. Mai mult, inserarea în textul legii penale a unui asemenea semn estimativ nu generează riscul unei interpretări extensive defavorabile a legii penale, nefiind compromisă calitatea legii penale. Semnul „daune esenţiale" concordă cu principiul legalităţii incriminării sub aspectul respectării cerinţelor de previzibilitate, claritate şi accesibilitate a legii penale, fapt asupra căruia Curtea Constituţională a Republicii Moldova a şi statuat recent în urma adoptării la 27 iunie 2017 a Hotărârii privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin.(1) din Codul penal (excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu) [62]. *Grosso modo*, Curtea Constituţională a reţinut că legea penală (alin.(2) art.126 CP RM) stabileşte criteriile în baza cărora o anumită daună poate fi considerată esenţială sau considerabilă. Potrivit normei citate, caracterul considerabil sau esenţial al daunei cauzate se stabileşte luându-se în considerare valoarea, cantitatea şi însemnătatea bunurilor pentru victimă, starea materială şi venitul acesteia, existenţa persoanelor întreţinute, alte circumstanţe care influenţează esenţial asupra stării materiale a victimei, iar în cazul prejudicierii drepturilor şi intereselor ocrotite de lege – gradul lezării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului. Tocmai în corespundere cu definiţia enunţată trebuie de apreciat conţinutul sintagmei „daune esenţiale" din textul alin.(1) art.278 CP RM. De aceea, nu putem îmbrăţişa punctul de vedere expus de M.A. Komarova potrivit căruia, respectiva sintagmă are un alt conţinut decât cel reflectat în cadrul articolelor ce prevăd răspunderea penală pentru infracţiunile contra patrimoniului [63, p.17-18]. O asemenea abordare pare a fi neclară cel puţin din raţionamente de tehnică legislativă; or, în conformitate cu lit.e) art.19 din Legea Republicii Moldova privind actele legislative, nr.780 din 27.12.2001 [64], terminologia utilizată în actul elaborat este constantă şi uniformă ca şi în celelalte acte legislative şi în reglementările legislaţiei comunitare; se va utiliza unul şi acelaşi termen dacă este corect, iar folosirea lui repetată exclude confuzia. În concluzie, norma de la alin.(1) art.278 CP RM este de trimitere. Pentru a afla conţinutul acestei norme în partea ce vizează semnul „pericolul cauzării daunelor esenţiale proprietăţii sau mediului", este necesar de apelat la dispoziţia alin.(2) art.126 CP RM.

Reieşind din specificul infracţiunii prevăzute la alin. (1) art.278 CP RM, daunele esenţiale pasibile de cauzare proprietăţii sau mediului, sunt determinate, suplimentar, în funcţie de parametrii potenţialului prejudiciu, de valoarea bunurilor puse în pericol, precum şi de importanţa acestora pentru potenţialele victime. În calitate de criteriu subsidiar la determinarea caracterului esenţial al prejudiciului cauzat, în doctrină se evocă tipul acţiunii concrete de care uzează făptuitorul la săvârşirea actului terorist [54, p.93]. Totuşi, la determinarea daunelor esenţiale, trebuie luată în calcul, în primul rând, situaţia financiară a victimei [65, p.5].

Dat fiind faptul că actul terorist consemnat la alin. (1) art.278 CP RM este o infracţiune care vizează securitatea mai multor persoane, ci nu a uneia, la determinarea caracterului esenţial al daunelor cauzate proprietăţii trebuie luat în calcul importanţa bunurilor mai multor persoane. Comparativ cu infracţiunile contra patrimoniului care, de regulă, vizează o singură persoană, actul terorist este îndreptat către un grup de oameni, având deci un caracter de masă. Tocmai de aceea celui abilitat cu aplicarea legii penale îi revine sarcina, deloc facilă, de a identifica cercul potenţialelor victime, ale căror bunuri au fost puse în pericol prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârşirea altor fapte similare. Dificultatea sporeşte în condiţiile în care componenţa de infracţiune analizată este formal-materială (atunci când fapta prejudiciabilă evoluează sub forma provocării exploziei, incendiului sau altor fapte similare). În atare circumstanţe se complică şi mai mult procesul de determinare a caracterului esenţial sau neesenţial al daunelor cauzate. Acest lucru este dificil atunci când realmente sunt cauzate daune proprietăţii sau mediului, nemaivorbind de situaţia în care daunele nu sunt cauzate, existând doar pericolul cauzării acestora.

În aceeaşi ordine de idei, vom continua investigaţia prin abordarea semnului „alte urmări grave". *Ab initio,* consemnăm că, comparativ cu legea penală a Republicii Moldova, în cea a unor state străine, în normele similare celei înscrise la alin.(1) art.278 CP RM, nu este inserată formula „alte urmări grave", ci „alte urmări socialmente periculoase". Este cazul art.214 Cod penal al Azerbaidjanului, art.217 Cod penal al Armeniei, art.226 Cod penal al Kârgâzstanului, art.255 Cod penal al Kazahstanului, art.271 Cod penal al Turkmenistanului, art.179 Cod penal al Tadjikistanului. Nu susţinem o asemenea poziţie legislativă. Aceasta permite lărgirea neîntemeiată a cercului urmărilor prejudiciabile pasibile de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârşirea altor fapte similare. Orice urmare cauzată ca rezultat al săvârşirii unei fapte infracţionale este socialmente periculoasă. Însă nu putem pune pe cântar

decesul persoanei, spre exemplu, pe de o parte, şi alte urmări prejudiciabile neînsemnate, dar tot socialmente periculoase (infracţionale), pe de altă parte. De aceea, ni se pare mai întemeiată poziţia legiuitorilor care încheie cercul urmărilor prejudiciabile susceptibile de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului etc. prin formula „alte urmări grave". În acest făgaş, în literatura de specialitate se menţionează, pe bună dreptate, că la categoria dată trebuie de atribuit acele urmări care, după gradul prejudiciabil, sunt similare decesului persoanei sau daunelor esenţiale cauzate proprietăţii [54, p.94]. Expresia „alte urmări grave", din textul alin.(1) art.278 CP RM, sugerează că pe post de alte urmări pot apărea doar acelea comparabile cu decesul, vătămarea sănătăţii persoanei, daunele esenţiale proprietăţii sau mediului.

În continuare vom încerca să deslușim înțelesul sintagmei „alte urmări grave". În viziunea M.M. Galacieva (pe care o susţinem) este practic imposibil de limitat cercul urmărilor grave, deoarece acesta este unul destul de mare. În opinia autorului, aici trebuie raportate acele urmări prejudiciabile comparabile cu decesul persoanei [33, p.61].

În accepţiunea lui F.A. Mirzoahmedov, la această categorie se atribuie următoarele urmări prejudiciabile: suspendarea traficului, inclusiv a celui aerian, maritim sau naval, dereglarea activităţii autorităţilor publice centrale şi locale sau a altor persoane juridice, distrugerea valorilor culturale şi istorice ale statului, provocarea de epidemii sau epizootii etc. [54, p.95]. A.G. Bezverhov adaugă aici: înrăutăţirea ambianţei ecologice (de ex., degradarea solului, poluarea apei de suprafaţă şi a celei subterane, poluarea aerului etc.) [51, p.62-63]. Alţi autori sunt de părere că sintagma în discuţie cuprinde aceste urmări: blocarea îndelungată a transportului, blocarea aeroporturilor, clădirilor organelor de drept, perturbarea activităţii instituţiilor, întreprinderilor, crearea dezordinilor printre grupurile de oameni etc. [40, p.19]. În opinia lui S.M. Ivliev, prin „alte urmări grave" trebuie de înţeles: daunele în proporţii deosebit de mari, prejudiciul adus organizaţiilor (încălcarea regimului de muncă în transport, comunicaţii, în cadrul întreprinderilor mari etc.), daune cu caracter demografic (exodul masiv al populaţiei din locurile în care au fost săvârşite actele teroriste) etc. [56, p.21]. După O.V. Gavrilova, provocarea panicii, fricii constituie una din potenţialele urmări prejudiciabile ce intră sub incidenţa sintagmei „alte urmări grave" [41, p.89]. Suntem de părere că crearea fricii, panicii în societate nu poate evolua pe post de urmare prejudiciabilă pasibilă de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârşirea altor fapte similare. Provocarea fricii în societate (intimidarea populaţiei) constituie una din finalităţile urmărite de făptuitor. Deci, apare în postura de scop al infracţiunii, ci nu de urmare prejudiciabilă.

În concluzie, semnul „alte urmări grave" este şi el unul estimativ. Legiuitorul nu defineşte respectivul semn. La fel, nu există nicio explicaţie cazuală oferită de Plenul Curţii Supreme de Justiţie prin intermediul interpretărilor efectuate. În fond, celui abilitat cu aplicarea legii penale îi revine sarcina de a decide dacă o anumită urmare prejudiciabilă poate sau nu fi catalogată drept altă urmare gravă. O asemenea stare a lucrurilor determină apariţia dilemei dacă nu cumva sintagma „alte urmări grave" permite instaurarea liberului arbitru în persoana celui abilitat cu aplicarea legii penale şi, corespunzător, favorizează interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale.

În vederea tranşării asupra dilemei formate, apare necesitatea de a identifica dacă sintagma supusă analizei corespunde principiului legalităţii sub aspectul respectării celor trei mari condiţii: accesibilitatea, claritatea şi previzibilitatea legii penale. În special, interesează dacă expresia „alte urmări grave" este previzibilă. Drept consecinţă, se impune de clarificat dacă norma de incriminare prevăzută la alin.(1) art.278 CP RM nu contravine principiului legalităţii incriminării înscris la art.3 CP RM şi, implicit, la art.7 din Convenţia Europeană pentru protecţia Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale [66], în corespundere cu care „nimeni nu poate fi condamnat pentru o acţiune sau o omisiune care, în momentul săvârşirii, nu constituia o infracţiune potrivit dreptului naţional sau internaţional".

În ce ne priveşte, considerăm că destinatarul legii penale este în măsură să prevadă care urmări prejudiciabile (altele decât, decesul, vătămarea integrităţii corporale sau a sănătăţii persoanei, daunele esenţiale proprietăţii sau mediului) pot fi cauzate în rezultatul provocării exploziei, incendiului sau în rezultatul săvârşirii altor fapte similare.

Specificarea unei liste exemplificative a potenţialelor urmări prejudiciabile ca, de altfel, şi a faptelor prejudiciabile este dictată din raţionamente de tehnică-legislativă. Legiuitorul s-a rezumat la stipularea unora din cele mai răspândite fapte prejudiciabile şi a celor mai probabile urmări prejudiciabile susceptibile de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului etc. Inserarea tuturor faptelor şi a urmărilor prejudiciabile în conţinutul normei de la alin.(1) art.278 CP RM constituie un proces greu de realizat şi chiar ineficient. În primul rând, după cum am menţionat *supra*, un asemenea procedeu legislativ încarcă nejustificat textul legii penale şi, implicit, îngreunează procesul de încadrare a faptelor infracţionale. În al doilea rând, asemenea liste a faptelor şi urmărilor prejudiciabile este cu neputinţă de realizat în condiţiile progresului tehnico-ştiinţific şi, mai cu seamă, în cazul infracţiunilor de act terorist.

În corespundere cu lista faptelor prejudiciabile (neprevăzute expres în dispoziţia alin.(1) art.278 CP RM) poate fi extinsă (dar, justificat) lista urmărilor prejudiciabile care ar putea cădea sub incidenţa sintagmei „alte urmări grave". De exemplu, degradarea solului sau poluarea apei ar putea constitui consecinţa contaminării solului sau al apei cu substanţe otrăvitoare, toxice etc.

Stabilirea unei liste exprese a faptelor prejudiciabile ar însemna acordarea posibilităţii legale făptuitorilor de a săvârşi acte teroriste prin modalităţi neprevăzute de lege; or, *de facto* lista acestora poate fi extinsă la maximum. Ceea ce astăzi nu poate reprezenta modalitate de exprimare a faptei prejudiciabile consemnată la alin.(1) art.278 CP RM, poate constitui mâine.

Pentru a exclude procesul de completare veşnică a

textului normei incriminatoare, legiuitorul moldav, la descrierea laturii obiective a actului terorist a decis să opereze, pe bună dreptate, cu semne estimative. Acest lucru este dictat şi de caracterul general al normei juridico-penale. Legea, în general, şi legea penală, în special nu poate conţine formulări desfăşurate, chiar dacă previzibilitatea şi claritatea normei juridico-penale constituie deziderate pentru orice legiuitor. În aceste condiţii, una din sarcini la adoptarea textelor de lege rezidă în asigurarea echilibrului necesar dintre previzibilitatea legii penale şi caracterul general al normelor incriminatoare. În orice caz, stipularea unor texte de lege cu caracter general nu semnifică neapărat ignorarea cerinţei de previzibilitate a legii penale.

Asupra acestui aspect, în repetate rânduri a statuat Curtea Europeană pentru Drepturile Omului. Astfel, în cauza *S.W. contra Regatului Unit al Marii Britaniei şi al Irlandei de Nord* [67], Curtea Europeană a reţinut următoarele: „Având în vedere principiul aplicabilităţii generale a legilor, formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi folosesc, prin forţa lucrurilor, formule mai mult sau mai puţin vagi, a căror interpretare şi aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept, există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal. Nevoia de elucidare a punctelor neclare şi de adaptare la circumstanţele schimbătoare va exista întotdeauna. Deşi certitudinea în redactarea unei legi este un lucru dorit, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă, or, legea trebuie să fie capabilă să se adapteze schimbărilor de situaţie. Rolul decizional conferit instanţelor urmăreşte tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor". De asemenea, în cauza *Cantoni contra Franţei* din 11 noiembrie 1996 [68], Curtea de la Strasbourg a statuat că o normă formulată în mod general, care permite existenţa unor situaţii neacoperite expres de către aceasta nu este incompatibilă *ab initio* cu Convenţia, cât timp se dovedeşte suficient de clară în majoritatea cazurilor. La fel, în cauza *Amihalachioaie contra Republicii Moldova* [69], Curtea a punctat: „O «lege» este o normă formulată cu destulă precizie pentru a permite unui cetăţean să decidă conduita sa şi să prevadă, în mod rezonabil, în funcţie de circumstanţele cauzei, consecinţele care ar putea rezulta dintr-un fapt determinat. Totodată, aceste norme nu trebuie să fie previzibile cu certitudine absolută, chiar dacă o astfel de certitudine ar fi binevenită, deoarece dreptul trebuie să ştie să se adapteze la schimbările de situaţie". Nu în ultimul rând, potrivit pct.95 din Raportul asupra relaţiei dintre responsabilitatea ministerială politică şi cea penală, adoptat la cea de-a 94-a şedinţă plenară (8-9 martie 2013), „articolul 7 din Convenţie nu impune manifestarea unei previzibilităţi absolute la adoptarea textului de lege, interpretarea judiciară fiind uneori inevitabilă" [70]. Statuări similare regăsim în Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 125 lit.b) Cod penal, a art. 7 alin.(7), 39 pct.5), 313 alin.(6) Cod de procedură penală şi a unor prevederi din art. 2 lit.d) şi 16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiţie, nr.21 din 22.07.2016 (fapte care constituie practicare ilegală a activităţii de întreprinzător) [71], precum şi în Hotărârea privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi ale art. 328 alin.(1) Cod penal (excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu).

În definitiv, suntem de părere că semnele estimative „alte fapte", „alte urmări grave", deşi comportă un caracter general, concordă cu cerinţa de previzibilitate a legii penale. Natura juridică a actelor teroriste conferă destinatarului legii penale posibilitatea de a prevedea care alte fapte pot constitui modalităţi de exprimare a faptei prejudiciabile. Scopul urmărit de făptuitor, victima actului terorist, precum şi caracterul public de exteriorizare al comportamentului infracţional permite făptuitorului să prevadă care alte acţiuni/inacţiuni prejudiciabile (cu excepţia provocării exploziei, incendiului sau a altor fapte similare) pot fi înscrise în tiparul sintagmei „alte fapte". În context, remarcabilă este constatarea efectuată de Curtea Europeană în cauza *Groppera Radio AG şi alţii contra Elveţiei* [72], în corespundere cu care gradul de precizie a unei norme de drept depinde într-o mare măsură de conţinutul textului în cauză, de domeniul pe care urmează să-l guverneze (*subl. ne aparţine*), precum şi de numărul şi statutul destinatarilor săi. Este lesne de înţeles că atunci când făptuitorul urmăreşte un scop infracţional caracteristic actului terorist, orice faptă prejudiciabilă de natura exploziei sau a incendiului, capabilă să producă decese, vătămări integrităţii corporale sau sănătăţii persoanei, daune esenţiale proprietăţii sau mediului, poate figura în postura de element material al actului terorist. Tot din aceleaşi considerente, făptuitorul este în stare să prevadă conţinutul expresiei „alte urmări grave". În aşa fel, G.Cojanu punctează, cu drept cuvânt, că făptuitorul nu se poate prevala de ambiguitatea textului de lege, atât timp cât din circumstanţele concrete ale cauzei devine clar că acţiunile comise sunt de natură să angajeze răspunderea penală [73, p.117].

Drept rezultat al studiului efectuat, formulăm următoarele ***concluzii***:

1) În planul dreptului comparat, deosebim câteva tehnici de evidenţiere a listei faptelor prejudiciabile în dispoziţia normelor ce incriminează actele teroriste. În majoritatea statelor ex-membre ale Uniunii Sovietice, lista faptelor prejudiciabile este una exemplificativă, legiuitorul descriind latura obiectivă a actului terorist prin specificarea câtorva fapte prejudiciabile (de regulă, a celor mai răspândite). Potrivit unei alte tehnici legislative, lista faptelor prejudiciabile este una exhaustivă, nefiind posibil lărgirea acestora de către cel abilitat cu aplicarea legii penale. De asemenea, se atestă prezenţa unei tehnici mixte, potrivit căreia deşi lista faptelor prejudiciabile este redată exemplificativ, totuşi aceasta conţine o enumerare mult mai largă a modalităţilor normative de exprimare a faptei, comparativ cu modelele incriminatorii din prima categorie. Potrivit celei din urmă tehnici legislative (minoritare), în codurile penale ale unor state străine latura obiectivă a actelor teroris-

te nu conţine, nici cu titlu exemplificativ, lista faptelor prejudiciabile, legiuitorul descriind latura obiectivă a actului terorist prin folosirea termenilor generici.

2) Pentru a fi în prezenţa infracţiunii prevăzute la alin.(1) art.278 CP RM, este ineluctabil ca explozia sau incendiul să nu fi fost provocate prin intermediul substanţelor explozive, ci prin utilizarea altor mijloace. În caz contrar, este aplicabilă norma înscrisă la lit.c) alin. (2) art.278 CP RM.

3) În acord cu legislaţia penală a Republicii Moldova, lista faptelor prejudiciabile înscrise la art.278 CP RM are un conţinut deschis, motiv pentru care poate implica şi alte acţiuni/inacţiuni socialmente periculoase.

4) Pentru a fi în prezenţa actului terorist specificat la alin.(1) art.278 CP RM, în prima modalitate, nu e suficient ca făptuitorul să provoace explozii sau incendii ori să săvârşească alte fapte similare. E inevitabil ca prin comiterea acestor fapte să se creeze pericolul cauzării morţii ori vătămării integrităţii corporale sau a sănătăţii persoanei, daunelor esenţiale proprietăţii sau mediului ori altor urmări grave. Respectiva circumstanţă joacă rolul de semn obiectiv constitutiv al componenţei de infracţiune consacrată la alin.(1) art.278 CP RM.

5) Norma de la alin.(1) art.278 CP RM este de trimitere. Pentru a afla conţinutul acestei norme în partea ce vizează semnul „pericolul cauzării daunelor esenţiale proprietăţii sau mediului", este necesar de apelat la dispoziţia alin.(2) art.126 CP RM.

6) Dat fiind faptul că actul terorist consemnat la alin.(1) art.278 CP RM este o infracţiune care vizează securitatea mai multor persoane, ci nu a uneia, la determinarea caracterului esenţial al daunelor cauzate proprietăţii, trebuie luat în calcul importanţa bunurilor mai multor persoane. Celui abilitat cu aplicarea legii penale îi revine sarcina, deloc facilă, de a identifica cercul potenţialelor victime, ale căror bunuri au fost puse în pericol prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârşirea altor fapte similare. Dificultatea sporeşte în condiţiile în care componenţa de infracţiune analizată este formal-materială.

7) Expresia „alte urmări grave", din textul alin.(1) art.278 CP RM, sugerează că pe post de alte urmări pot apărea doar acelea comparabile cu decesul, vătămarea sănătăţii persoanei, daunele esenţiale proprietăţii sau mediului.

8) Semnul „alte urmări grave" este unul estimativ, nefiind definit de legiuitor şi nici de Plenul Curţii Supreme de Justiţie prin intermediul interpretărilor cazuale oferite, celui abilitat cu aplicarea legii penale revenindu-i sarcina de a decide dacă o anumită urmare prejudiciabilă poate sau nu fi catalogată drept altă urmare gravă, stare a lucrurilor ce determină apariţia dilemei dacă nu cumva respectiva sintagmă permite instaurarea liberului arbitru şi, corespunzător, favorizează interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale.

9) Din natura juridică a unor asemenea fapte infracţionale, cum sunt cele consemnate la art.278 CP RM, deducem că destinatarul legii penale este în măsură să prevadă care urmări prejudiciabile (altele decât decesul, vătămarea integrităţii corporale sau a sănătăţii persoanei, daunele esenţiale proprietăţii sau mediului) pot fi cauzate ca rezultat al provocării exploziei, incendiului sau ca rezultat al săvârşirii altor fapte similare.

10) Semnele estimative „alte fapte", „alte urmări grave", deşi comportă un caracter general, concordă cu cerinţa de previzibilitate a legii penale. Natura juridică a actelor teroriste conferă destinatarului legii penale posibilitatea de a prevedea care alte fapte pot constitui modalităţi de exprimare a faptei prejudiciabile. Este lesne de înţeles că atunci când făptuitorul urmăreşte un scop infracţional caracteristic actului terorist, orice faptă prejudiciabilă de natura exploziei sau a incendiului, capabilă să producă decese, vătămări integrităţii corporale sau sănătăţii persoanei, daune esenţiale proprietăţii sau mediului, poate figura în postura de element material al actului terorist. Tot din aceleaşi considerente, făptuitorul este în stare să prevadă conţinutul expresiei „alte urmări grave".

Referinţe:

1. *Уголовный кодекс Грузии* https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf (vizitat 08.08.2017).
2. *Уголовный кодекс Республики Таджикистан* http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tj/tj023ru.pdf (vizitat 05.08.2017).
3. *Уголовный кодекс Республики Беларусь* http://xn----ctbcgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/ (vizitat 05.08.2017)
4. *Уголовный кодекс Азербайджанской Республики*. Под ред. И.М. РАГИМОВА. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2001. 325 с.
5. *Уголовный кодекс Республики Армении* http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show#23(vizitat 05.08.2017).
6. *Уголовный кодекс Кыргызской Республики* http://online.adviser.kg/Document/?link_id=1000871480 (vizitat 05.08.2017).
7. *Уголовный кодекс Республики Казахстан* https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252 (vizitat 05.08.2017).
8. *Уголовный Кодекс Туркменистана* https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCode_Russian.pdf (vizitat 05.08.2017).
9. Кримінальний кодекс України. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.
10. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, №25.
11. *Criminal Code of Lithuania* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).
12. *Criminal Code of the Republic of Estonia* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).
13. *Criminal Code of the Republic of Bulgaria* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).
14. *Criminal Code of the Republic of Albania* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).
15. *Criminal Code of the Republic of Hungary* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).
16. *Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 08.08.2017).
17. *Criminal Code of the Republic of Slovenia* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 08.08.2017).
18. *Criminal Code of the Republic of Austria* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).
19. *Criminal Code of the French Republic* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).
20. *Criminal Code of Denmark* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).
21. *Criminal Code of Finland* http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf (vizitat 08.08.2017).
22. *General Penal Code of Iceland* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).

23. *Criminal Code of the Kingdom of Norway* http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 08.08.2017).

24. *Criminal Code of the Republic of Malta* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).

25. *Criminal Code of the Republic of Montenegro* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 08.08.2017).

26. *Trestní zákoník České Republice* http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40 (vizitat 05.08.2017).

27. *Criminal Code of the Republic of Croatia* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 08.08.2017).

28. *Criminal Code of the Republic of Serbia* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 08.08.2017).

29. *Criminal Law of the Republic of Latvia* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 05.08.2017).

30. *Código penal Colombiano* http://perso.unifr.ch/derechopenal/assets/files/legislacion/l_20130808_01.pdf (vizitat 25.08.2017).

31. *Codigo penal del Peru* https://www.unifr.ch/ddp1/derechopenal/legislacion/l_20080616_75.pdf (vizitat 08.08.2017).

32. МОРОЗОВА, Д.В. Уголовно-правовая характеристика терроризма. http://www.institutemvd.by/components/com_chronoforms5/chronoforms/uploads/20160415101402_Morozova.pdf (vizitat 20.09.2017).

33. ГАЛАЧИЕВА, М.М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*. Владикавказ: ООО НПКП «МАВР», 2013. 170 с.

34. *Dicţionar explicativ al limbii române* / Sub redacţia I.COTEANU, L.SECHE, M.SECHE. Bucureşti: Univers enciclopedic, 1998. 1192 p.

35. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.

36. ПАВЛИК, М.Ю. *Уголовная ответственность за насильственные преступления против общественной безопасности: Современное состояние, сущность и противоречия* / Автореферат дисс. … канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2006. 29 с.

37. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la clasificarea situaţiilor excepţionale şi la modul de acumulare şi prezentare a informaţiilor în domeniul protecţiei populaţiei şi teritoriului în caz de situaţii excepţionale, nr.1076 din 16.11.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.227-230.

38. ШЕВЧЕНКО, И.В. *Уголовная ответственность за террористическую деятельность: Уголовно-правовой и правоприменительный аспекты* / Автореферат дисс. … канд. юрид. наук. Тамбов, 2010. 24 с.

39. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации «О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности», №1 от 9 февраля 2012. http://xn--b1azaj.xn--p1ai/2012/postanovlenie-plenuma-vs-rf/N01-ot-09.02.2012.html (vizitat 25.08.2017).

40. СОБОЛЕВСКАЯ, С.И., СВИРИДОВ, В.В. *Способы совершения преступлений террористической направленности. Аналитический обзор*. Тюмень, 2006. 59 с.

41. ГАВРИЛОВА, О.В. К вопросу об уголовно-правовой характеристике терроризма. В: *Вестник Санкт-Петербургского университета государственной противопожарной службы МЧС России*, 2011, №4, с.87-91.

42. АЛЕХИН, В.П. Уголовно-правовая борьба с терроризмом в современных условиях. В: *Научный журнал КубГАУ*, 2016, №118 (04), с.1-15.

43. КУЗНЕЦОВ, Д.А. Особенности квалификации диверсионно-террористических актов на объектах трубопроводного транспорта. В: *Бизнес в законе*, 2008, №1, с.289-291.

44. SÎLI, V., ARMAŞU, V., DONCIU, A. et al. *Infracţiuni cu caracter terorist, infracţiuni conexe terorismului şi unele infracţiuni cu caracter de terorizare.* Chişinău: Garamont-Studio SRL, 2011. 230 p.

45. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., BÂRGĂU, M. et al. *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*. Chişinău: ARC, 2003. 836 p.

46. BRÎNZA, S., STATI, V. *Drept penal. Partea specială.* Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011.1322 p

47. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть особенная.* Том II. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 592 с.

48. КУРБАНМАГОМЕДОВ, А.А. *Терроризм на Северном Кавказе: Уголовно-правовой и криминологический анализ* / Автореферат дисс. … канд. юрид. наук. Саратов, 2005. 26 с.

49. КОРОСТЫЛЕВ, О.И. *Уголовно-правовая характеристика угрозы* / Дисс. … канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004. 163 с.

50. *Criminal Code of the Kingdom of Spain* http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes (vizitat 08.08.2017).

51. БЕЗВЕРХОВ, А.Г. «Терроризм» и «террористический акт»: криминологический и юридический анализ. В: *Вестник Самарской гуманитарной академии*. Серия «Право», 2013, №1(13), с.53-66.

52. АЛЕХИН, В.П. *Соучастие в террористической деятельности* / Автореферат дисс. … канд. юрид. наук. Краснодар, 2008. 23 с.

53. АНТОНЯН, Ю.М. Терроризм. *Криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: Щит-М, 1998. 306 с.

54. МИРЗОАХМЕЛОВ, Ф.А. *Уголовная ответственность за терроризм по законодательству Республики Таджикистан и Российской Федерации (сравнительно-правовое исследование)* / Дисс. … канд. юрид. наук. Москва, 2016. 194 .

55. ГРИНЬКО, С. Понятие терроризма. В: *Законность*, 2005, №8, с.45-46.

56. ИВЛИЕВ, С.М. *Уголовно-правовые средства противодействия терроризму* / Автореф. дисс. … канд. юрид. наук. Москва, 2008. 26 с.

57. КОНОВАЛОВА, А.Б. *Террористический акт в форме угрозы и заведомо ложное сообщение об акте терроризма как проявления информационного терроризирования* / Автореф. дисс. … канд. юрид. наук. Киров, 2008. 25 с.

58. КОМАРОВА, М.А. *Терроризм в уголовном праве России* / Дисс. …канд. юрид. наук. Москва, 2003. 297 с.

59. ДИКАЕВ, С.У. *Терроризм: феномен, обусловленность и меры противодействия: уголовно-правовое и криминологическое исследование* / Автореферат дисс. … докт. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2004. 50 с.

60. LEALIN, I. Semnele estimative: cauzele utilizării legislative, mecanismul reglementării juridico-penale. B: *Revista Institutului Naţional al Justiţiei*, 2011, nr.3, p.48-54.

61. COPEŢCHI, St. Rolul clasificării semnelor componenţei de infracţiune la calificarea infracţiunii. În: *Revista Naţională de Drept*, 2015, nr.8, p.33-39.

62. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin.(1) din Codul penal (excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu) http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=626&l=ro (vizitat 25.10.2017).

63. КОМАРОВА, М.А. *Терроризм в уголовном праве России* / Автореферат дисс. … канд. юрид. наук. Москва, 2003. 26 с.

64. Legea Republicii Moldova privind actele legislative, nr.780 din 27.12.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.36-38.

65. ИШОНИНА, А.С., ГОЛОМЫШКИНА, К.В. Проблемы квалификации террористического акта. В: *Электронный научный журнал «Apriori. Серия: Гуманитарные науки»*, 2016, №2, с.1-7.

66. Convenţia Europeană a Drepturilor Omului http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_RON.pdf (vizitat 30.08.2017).

67. Case of S.W. *versus* The United Kingdom http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":["S.W."],"documentcollectionid2":["GRANDCHAMBER","CHAMBER"],"itemid":["001-57965"]} (vizitat 30.08.2017).

68. Case of Cantoni *versus* France http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-58068"]} (vizitat 30.08.2017).

69. Cauza Amihalachioaie *contra* Republicii Moldova http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":["Amihalachioaie"],"languageisocode":["RUM"],"appno":["60115/00"],"documentcollectionid2":["GRANDCHAMBER","CHAMBER"],"itemid":["001-112608"]} (vizitat 30.08.2017).

70. European Commission for democracy through law (Venice Commission) Report on the relationship between political and criminal ministerial responsibility. Adopted by the Venice Commission at its 94th Plenary Session (Venice, 8-9 March 2013) http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)001-e (vizitat 30.08.2017).

71. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova privind excepţia de neconstituţionalitate a art.125 lit.b) Cod penal, a art.7 alin.(7), 39 pct.5), 313 alin.(6) Cod de procedură penală şi a unor prevederi din art.2 lit.d) şi 16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiţie, nr.21 din 22.07.2016 (fapte care constituie practicare ilegală a activităţii de întreprinzător). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.355-359.

72. Groppera Radio AG and others *versus* Switzerland http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-57623"]} (vizitat 30.08.2017).

73. COJANU, G. Principiul generalităţii dreptului versus previzibilitatea legii penale: cazul art.343 CP RM şi al art.163 CP al României. În: *Revista Ştiinţifică a Universităţii de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae"*, 2013, nr.8(68), p.115-120.

Prezentat la 12.08.2017